

Walory kulturowe Polski Wschodniej

Cultural values of Eastern Poland

Agata Surówka

Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania
ul. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów, Polska
e-mail: agasur@prz.edu.pl

Abstract. The aim of the paper is to characterize some cultural values in Eastern Poland which increase the tourist attractiveness of the region. They also have a significant impact on enhancing its competitive position. Eastern Poland covers an area of five provinces of Poland (Świętokrzyskie, Warmia-Masuria, Lubelskie, Podlasie and Podkarpackie). The macroregion is a part of a special program called Polish Eastern Development for the period 2007–2013 due to the low level of socio-economic development. The subject taken in the article is a supplement to the author's earlier studies.

Słowa kluczowe: walory kulturowe, Polska Wschodnia

Key words: cultural values, Eastern Poland

Wprowadzenie

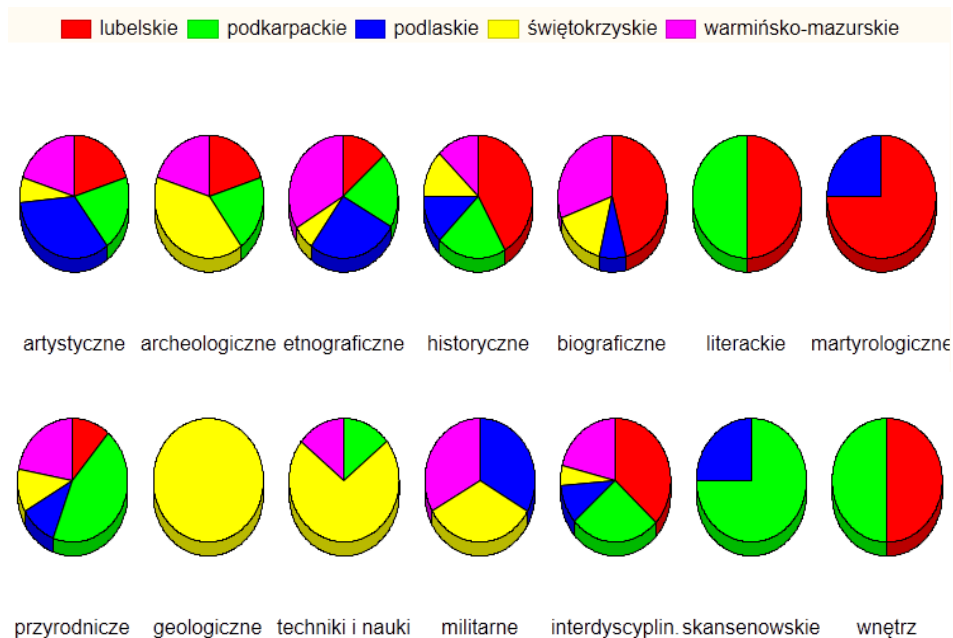
Walory kulturowe stanowią podstawę atrakcyjności turystycznej obszaru. Celem niniejszego tekstu jest inwentaryzacja tego rodzaju walorów na obszarze Polski Wschodniej (podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, lubelskie i warmińsko-mazurskie). W opracowaniu wykorzystano dane statystyczne, które pozyskane zostały z Głównego Urzędu Statystycznego. Przedstawione zagadnienia stanowią uzupełnienie wcześniejszej ewidencji walorów Polski Wschodniej (Surówka 2010a, b).

Walory kulturowe Polski Wschodniej (ewidencja)

Za atrakcję regionu mogą być uznane parki kulturowe (stanowią formę ochrony zabytków). Na obszarze Polski Wschodniej znajdują się trzy tego typu parki. Najstarszym (utworzony w 2005 r.) jest Park Kulturowy Miasta Końskie (świętokrzyskie). Licznie występują tutaj muzea. Struktura ilościowa tych obiektów została zaprezentowana na poniższym rysunku (ryc.1). Poszczególne wycinki na diagramie kołowym oznaczają odsetek muzeów w danym województwie. Najliczniejszą grupę na ścianie wschodniej stanowią muzea historyczne (9). Do drugiej pod względem liczebności grupy należą muzea interdyscyplinarne. W województwie warmińsko-mazurskim najliczniej występują muzea etnograficzne.

Wśród ośrodków i muzeów etnograficznych w Polsce Wschodniej szczególne miejsce zajmują skanseny. Odgrywają one istotną rolę w poznawaniu dziedzictwa kulturowego badanego regionu. Największym pod względem zajmowanej powierzchni w Polsce Wschodniej (jak również i w Polsce) skansenem jest Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Mocno i trwale wpisało się ono w krajobraz kulturowy regionu. Skanseny oraz inne (wybrane) typy muzeów mające siedzibę w Polsce Wschodniej zostały zestawione w tabeli 1. W tabeli tej zastosowano następujące oznaczenia: A – muzea historyczne, miejsca i izby pamięci, muzea biograficzne,

B – muzea i rezerваты archeologiczne, C – muzea etnograficzne i skanseny, D – muzea specjalistyczne. W nawiasach okrągłych podano miejscowości, gdzie znajdują się wyszczególnione walory kulturowe Polski Wschodniej).

Ryc. 1. Muzea w województwach Polski Wschodniej według rodzajów

Fig. 1. Museums in Eastern Poland provinces by type

Tab. 1. Wybrane muzea w Polsce Wschodniej.

Tab. 1. Some chosen museums in Eastern Poland

Rodzaj waloru	Nazwa (miejscowość)
WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE	
A	Muzeum Historii Miasta (Przemyśl), Muzeum Historyczne Miasta (Tarnobrzeg), Muzeum Historyczne (Sanok), Muzeum Marii Konopnickiej (Żarnowiec)
B	Muzeum okręgowe (Rzeszów)
C	Muzeum Kultury Ludowej (Kolbuszowa), Muzeum Wsi Rzeszowskiej (Markowa), Muzeum Budownictwa Ludowego (Sanok), Skansen Kultury Łemkowskiej (Zydranowa), Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza (Bóbrka), Skansen Pastewnik (Przeworsk)
D	Zbiory Powozów Muzeum w Łańcucie (Łańcut), Muzeum Ialek (Pilzno)
WOJEWÓDZTWO PODLASKIE	
A	Muzeum Historyczne (Białystok), Muzeum Marii konopnickiej (Suwałki)
B	Rezerwat Archeologiczny. Cmentarzysko Jaćwingów (Szwajcaria)
C	Skansen w Białowieży (Białowieża), Białostockie Muzeum Wsi (Białystok), Muzeum Rolnictwa (Ciechanowiec), Muzeum Etnograficzne (Puńsk)
WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE	
A	Muzeum lat Szkolnych Stefana Żeromskiego (Kielce), Muzeum Henryka Sienkiewicza (Oblęgorek).
B	Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego (Nowa Słupia), Rezerwat i Muzeum archeologiczne (Krzemionki), Grodzisko Zamczysko (Stradów), Muzeum Regionalne (Wiślica)
D	Muzeum Zabawkarstwa (Kielce)

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	
A	Pomnik na terenie byłego obozu zagłady (Bełżec), Państwowe Muzeum na Majdanku (Lublin), Muzeum Lubelskie w Lublinie i Oddział Martyrologii „Pod zegarem” (Lublin), Pomnik i kopiec na terenie byłego obozu zagłady (Sobibór), Muzeum Martyrologii w Zamościu – Rotunda (Zamość), Muzeum Martyrologii Alianckich Jeńców Wojennych w Żaganiu (Żagań), Izba Pamięci Drukarstwa Polskiego (Lublin), Izba Pamięci Żydów (Lublin), Muzeum Bolesława Prusa i Muzeum Stefana Żeromskiego (Nałęczów), Muzeum Jozefa Ignacego Kraszewskiego (Romanów), Muzeum Henryka Sienkiewicza (Wola Okrzejska), Muzeum Literackie im. Józefa Czechowicza w Lublinie (Lublin)
B	Muzeum Lubelskie (Lublin)
C	Skansen Kultury Materialnej Chełmszczyzny i Polesia (Hola), Muzeum Wsi Lubelskiej (Lublin), Skansen „Zagroda Sitarska” (Biłgoraj)
D	Muzeum Sztuki Złotniczej (Kazimierz Dolny), Muzeum Socrealizmu (Kozłówka)
WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO-MAZURSKIE	
A	Muzeum Mikołaja Kopernika (Frombork), Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego (Pranie)
B	Muzeum Warmii i Mazur (Olsztyn)
C	Muzeum Budownictwa Ludowego (Olsztynek)

W Polsce Wschodniej można znaleźć licznie występujące zespoły zabytków architektury i budownictwa, które w percepcji turysty stanowić mogą ciekawe turystycznie miejsca. Wybrane obiekty zostały zamieszczone w poniższej tabeli (tab. 2).

Tab. 2. Zabytkowe zespoły i obiekty architektoniczne

Tab. 2. Historical and architectural objects

<u>podlaskie</u> : Białystok – Pałac Branickich oraz Kościół Wniebowzięcia NMP
<u>lubelskie</u> : Kazimierz Dolny – zabytkowy układ urbanistyczny; kościół Św. Jana Chrzyciela i Św. Bartłomieja, Kościół Reformatów XV w., zabytkowe kamienice XVI-XVII w., ruiny zamku Kazimierza Wielkiego XIV w. (pomnik historii). Lublin – Zamek Królewski z Kaplicą św. Trójcy; zespół staromiejskiej zabudowy kolegium Jezuitów z kościołem katedralnym św. Jana Chrzyciela i św. Jana Ewangelisty, Stary Ratusz, fragmenty murów miejskich z Bramą Krakowską i Bramą Grodzką, pałac Czartoryskich, Pałac Lubomirskich. Puławy – pałac Lubomirskich, następnie Czartoryskich, Kościół parafialny Wniebowzięcia NMP. Zamość – historyczny zespół miasta w zasięgu obwarowań z XIX w. (pomnik historii)
<u>podkarpackie</u> : Baranów Sandomierski – Zamek Leszczyńskich, Krasiczyn – zamek Krasickich, Leżajsk – zabytkowy układ urbanistyczny; obronny zespół klasztoru Bernardynów, kościół Św. Trójcy, kościół Zwiastowania NMP, Ratusz (pomnik historii). Przemyśl – kościół Katedralny Wniebowzięcia NMP i Św. Jana Chrzyciela, zespół klasztoru Franciszkanów z kościołem św. Marii Magdaleny, zespół klasztoru Jezuitów z Kościołem Najświętszego Serca Pana Jezusa, zamek królewski, pałace biskupów kościoła grekokatolickiego i rzymskokatolickiego, zabytkowe kamienice, pozostałości austriackiej twierdzy „Przemyśl”. Sieniawa – zespół klasztoru Dominikanów z kościołem NMP, kościół Św. Jana Chrzyciela pałac Sieniawskich, później Czartoryskich, pozostałości fortyfikacji dawnego zamku. Łańcut – pałac zamek Lubomirskich, później Potockich (pomnik historii)
<u>warmińsko-mazurskie</u> : Frombork – zespół zabytkowy na wzgórzu katedralnym w skład którego wchodzi: kościół katedralny wniebowzięcia NMP i Św. Andrzeja, pałac biskupów warmińskich oraz obwarowania (pomnik historii). Lidzbark Warmiński – zamek biskupów warmińskich, kościół parafialny św. Piotr i Pawła XIV-XV w., Fragmenty murów miejskich. Święta Lipka – zespół klasztoru Jezuitów z kościołem pielgrzymkowym Nawiedzenia NMP
<u>świętokrzyskie</u> : Chęciny – historyczny układ urbanistyczny, ruiny zamku biskupiego (potem królewskiego) XV w., kościół Świętego Bartłomieja XV-XVI w., kościół i klasztor franciszkanów XIV w., klasztor Klarysek z kościołem Świętego Józefa XVII w. Kielce – pałac biskupów krakowskich, kościół katedralny wniebowzięcia NMP, kościół św. Trójcy, pałacyk Tomasza Zielińskiego. Sandomierz – historyczny układ urbanistyczny, liczne zabytkowe budowle, takie jak np. Kościół Katedralny Narodzenia NMP, zespół klasztoru Dominikanów z kościołem św. Jakuba, zespół Klasztoru Reformatów z Kościołem św. Józefa, zamek królewski, ratusz. Szydłów – historyczny układ urbanistyczny, kościół św. Władysława, kościół Wszystkich Świętych, pozostałości Zamku Królewskiego, średniowieczne mury obronne, synagoga. Ujazd – ruiny zamku „Krzyżtopór” wojewody sandomierskiego Krzysztofa Ossolińskiego. Wąchock – zespół opactwa Cystersów z kościołem Św. Floriana, pałac opacki, pozostałości obwarowań.

Atrakcjami dla turystów są również upamiętnione pomnikami pola bitew. Jednym z atrakcyjniejszych w Polsce Wschodniej jest znajdujące się na terenie województwa warmińsko-mazurskiego pole bitwy Grunwald.

Kolejnym ważnym (choć nietypowym) rodzajem walorów pozaprzyrodniczych są imprezy kulturalne. W województwach Polski Wschodniej odbywają się one liczne i cieszą się dużym zainteresowaniem. Ich tematyka jest bardzo zróżnicowana.

Na terytorium Polski Wschodniej znajdują się również miejsca ruchu pielgrzymkowego. Do większych rzymskokatolickich ośrodków pielgrzymkowych w Polsce Wschodniej należą: Stoczek Klasztorny, Święta Lipka, Gietrzwałd, Sejny, Różanystok, Leśna Podlaska, Kodeń, Leżajsk oraz Kalwaria Paclawska. Ważniejsze prawosławne miejsca ruchu pielgrzymkowego to Święta Góra Grabarka (miejsce o znaczeniu ogólnokrajowym) oraz Jabłeczna.

Podsumowanie

Polska Wschodnia jest obszarem mało znanym (dość często uważanym za peryferyjny z uwagi na niski poziom rozwoju). Przeprowadzona inwentaryzacja walorów kulturowych pozwoliła na uzyskanie informacji o obecnym ich zasobie na badanym terenie. Ma ona również znaczenie praktyczne. Omówione zagadnienia mogą bowiem stanowić źródło informacji dla osób zajmujących się promocją tej części Polski, jak również dla zainteresowanych tego rodzaju walorami w Polsce.

Literatura

- Butowski L. 2007. Turystyka w Polsce. Uwarunkowania organizacyjne i prawne, Drukarnia i Wydawnictwo Akademickie WSSP, Lublin. p. 68-71.
- Karpowski W. 2004. Geografia turystyczna, Zakład Wydawniczy DrukTur, Warszawa. p. 86–101.
- Kuśmierski S. 2003. Marketing turystyczny regionu, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej im. J. Kochanowskiego w Kielcach, Kielce, p. 66–67.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski B. 2008. Geografia turystyki Polski. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa. p. 110–151
- Mydela R. 2003. Atlas Polski. Turystyka i rekreacja, t. 3, Oficyna Wydawnicza Fogra, Kraków, p. 162–165, 182–185.
- Surówka A. 2010a. Wypoczynkowe i specjalistyczne walory turystyczne Polski Wschodniej. W: M. Jalinik, Turystyka na obszarach przyrodniczo cennych, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok, p. 434–453.
- Surówka A. 2010b. Turystyczne walory krajoznawcze Polski wschodniej. W: B. Meyer, Potencjał turystyczny: zagadnienia przestrzenne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne problemy usług. Nr 590, Szczecin, p. 401–413.